

A lánán a rivó gyermekből rövid időközökben szakadt ki a hang... Ta-ta, ta-ta...

Az asszony részegen hevert az ágyon, ruhája letépvé. A lába lecsüngött s egyik sovány combja szabadon látszott.

Az ember utálkozva fujt bele a lámpába.

A fekete sötétség dühösen rontott be a szobába, de a fürge lábu lámpafény eltűnt mielőtt elérte volna. A hoppon maradt éjjel irigyen takargatta a tárgyakat, ám fekete teste alól ki-ki villant egy-egy üveg pohár sarka.

Lázár Péter egy darabig ült a sötétben, aztán felállt és az ágyhoz botorkált. A gyermeket a pólyával a bölcsőbe tette s ő maga végig dőlt az asszony mellett. Keze véletlenül az asszony meztelen combjára tévedt, s mint a villany áram, mozogni kezdett benne a vágy. Az asszony részegen kínálkozott.

Es megfogant Lázár Péterék negyedik gyermeke is.

J Á R Á S É S J E L L E M

Irta: BRACHFELD OLIVÉR

A mindennapi életben uton-utfélen érintkezünk embertársainkkal. Ez az érintkezés nagyon is gyászos következményekkel járhatna számunkra, ha nem rendelkezünk bizonyosfokú gyakorlati jellemismerettel. Minél fejlettebb ez a természetes és magátólértetődő ember- és jellemismeretünk, annál könnyebben és sikeresebben igazodunk el az életben. Annál csodálatosabb, hogy az ember- és jellemismeretet eddig alig is tettük komoly tudományos vizsgálódás tárgyává, taníthatóvá és megtanulhatóvá: a jellemismeret terén mindannyian dilettánsok vagyunk. De talán nincs már nagyon messze az az idő, amikor a kísérleti ember- és jellemismeret is tanszéket kap a főiskolákon.

A freudi pszichoanalízis és az adleri „individuálpszichológia“ eredményei jelentős lépéssel vitték előre a jellemkutatást. A pszichotechnika éppen napjainkban fordul e felé a tárgykör felé, miután belátta, hogy az „intelligencia“- és tehetségvizsgálatok az érzelmi élet és a jellem vizsgálata nélkül éppen olyan meddőek, mint amikor a társadalmi környezet hatásának vizsgálatáról feledkezünk meg. A német *Wehrpsychologie* és a német hadsereg kebelén belül működő lélektani kutatóintézet gyakorlati jellemkutatásai szintén érdekes szempontokat vetettek fel; Magyarországon is működik „honvédlélektani“ kísérleti laboratórium, amelyet *Harkai-Schiller Pál* magántanár vezet.¹

A francia jellemkutatás még ma is teljesen értelmi alapon áll: mondhatnók: erkölcsi absztrakciók és filozófiai szempontok az irányadói, az „ismerd meg tenmagadat“ introspekciós, lelkiismeretvizsgálati értelmében. Ezzel szemben az amerikai és orosz iskolák éppen az ellentett meg gondolásból indulnak ki: vizsgálj az ember *viselkedését* (behavior), akár csak az okatlan állatét, amely introspekcióra képtelen és beszélni nem tud, hogy belső állapotáról felvilágosítással szolgáljon! A francia intellektív és a német „szellemtudományos“ lélektan az egyik pólus, a pusztán a viselkedést vizsgáló és a minden lélekanalízis iránt bizalmatlan behaviorizmus között az adleri „individuálpszichológia“ bizonyos középutat jelent: nem veti el az analizált személy önelemzését, de elsősorban embertársaival és önmagával szemben megfigyelhető visel-

kedésén méri, akarva- nem akarva, az ember értékét.

A viselkedéskutató lélektan az állatlélektantól kapta módszerét; az állat viselkedését pedig nyilvánvalóan mozgása és járása alapján vizsgálhatjuk. Ha tehát beszélhetünk az állatnál is „jellemről”, ezt a jellemet elsősorban az állat járása alapján következtethetjük ki. Napjaink egyik legérdekesebb intuitív jellemvizsgálója, a „pszichografológus” *Rafaél Schermann*, ennek következtében egészen helyesen adott jellemrajzot állatokról is: egyízben egy majom firkálását helyezték elébe, míg más alkalommal a párizsi állatkert zebrajának járásából következtetett arra, „vajjon hogyan is írna ez a zebra, ha írni tudna?” — és az irásképet maga elé képzelte a zebra „mozgásképe” alapján.

Az emberi *mozgásjellemtan* is kezd végre lassan-lassan kialakulni. A huszas évek végén a német *Erdal-Studiengesellschaft* pályadíjat tüzött ki a járás és jellem kérdéseinek vizsgálatára, és a legjobb dolgozatokat kötetben is kiadta *Gang und Charakter*, J.-A. Barth kiadás); ezek a dolgozatok azonban még meglehetősen kezdetlegesek. Magyarországon *Madzsar Alice* vindikálja magának a „mozgáskarakterológia” nevű tudomány megalapításának érdemét, és az egyidőben hirhedt *Palaszovszky Ödön* nemrégiben ujságcikket írt „a mozgáskarakterológia műhelyéből” (M. H., 1938. III. 27.). De már az 1799-ben elhunyt, zseniális *Georg Christian Lichtenberg* feljegyzéseiben is ilyen járáslélektani megfigyeléseket találunk: „a fej és a láb, akármilyen távol fekszenek is egymástól, pusztán testi értelemben, olyan közel vannak egymáshoz erkölcsi és pszichológiai szempontból. Öröm és fájdalom nem egykönnyen mutatkoznak meg az orrunkon, amely pedig közelebb fekszik a lélek székhelyéhez, mint éppen a lábon. Ablakomból naponta gyűjthetek ilyenirányu megfigyeléseket, amikor is a diákok lábán egészen világosan meglátom, vajjon előadásról jönnek vagy oda mennek-e. Az utóbbi esetben a talp laposan lép, ami az uralkodó lélek éhségét árulja el, az előbbiben pedig a méla lépteken, amikor is sarok és lábujjak valamivel lassabban fekszenek el egymás után a földön, ami a röviddel előbb bekövetkezett jóllakás jele szokott lenni. Az olyan diákoknál, akiknél semmi ilyesfélét meg nem figyelhettem, utólag majdnem mindig az derült ki, hogy előadásra igyekeztek ugyan, de már egy megelőző másik előadásról jöttek...”

De a *népjellem* felismerése a járás alapján, ugyancsak régi kincse az emberiségnek. Ha a mai mozilátogató gyerek tisztán a masirozásról felismeri már, német, francia vagy angol katonák vonulnak-e fel a vásznon, *Lope de Vega* egyik nápolyi nőalakja szájába ezt a teljesen behaviorista, de egyuttal szellemes és fellengős jellemzést adja a spanyolokról:

*Dicelo el aire de echar
la mano al sombrero, y dar
cuerpo y pie con tal donaire;
parecéis hijos del aire
en el aire de andar...*

A szójáték lefordíthatatlan, de a tartalom világos: a járásmód, az elegáns mozgás és a köszönetre a kalpaghoz emelt kéz megmondja, hogy a nápolyi nő előtt „a lég fiait”: spanyolok vannak.

A járás: kifejező mozgás. Ha *Charlie Chaplin*ra gondolunk, elsősorban jellegzetes, „csökkentrendűségi” érzést kifejező, himbálózó mozgásu alakja jut az eszünkbe. A kacsázó és a „koslató” járás a „csuszómászó” ember, és egyéb hasonló kifejezések arra vallanak, hogy az állatok jellemző tulajdonságaiul elsősorban mozgásukat fogadjuk el, s

képzetükkel elsősorban mozgásuk képe társul emlékezetünkben. Vajjon ki ne ismerné fel az agarat még árnyképben is jellemző futásáról? Az egyes embertípusokat és foglalkozásokat is jellemzi a járásuk: a parasztot nehézléptűnek mondjuk, s felismerjük a járásán azt is, vajjon hegyvidéki vagy síkföldi ember-e? A léhítő „slendriánul” lép, a gondolat embere bizonytalanul, a katona „katonásan”; Ferenc József „ruganyos léptei” ujságírói közhely voltak, és a haragos Toldiról így irt a költő: „Mint komor bikáé, olyan a járása...”

A járásban sok minden kifejezésre jut: az öröm és a fájdalom már Lichtenberg fentebb idézett szövegében meg van említve; említettük a sík vagy hegyes vidék befolyását is. De Chaplin kacszázó és ludtalu járása minden lélektani értékén túl szinte már világnézeti megnyilvánulássá magasztosodik. Itt megint a népjellemek különbségére kell gondolnom: egyizben spanyol ismerősöm elé német művésznek a spanyol bikaviadal különböző mozzanatait ábrázoló rézkarait tettem, a szerző nevének említése nélkül. Ismerősöm csak egyetlen lap láttán kiáltott fel meglepetten: a lap a bikaviadarak bevonulását ábrázolta az arénába. „Ezt csak idegen művész karcolhatta! A képen a *cuadrilla* tagjai mind egyszerre lépnek, és szinte ballerináknak hatnak!” — mondotta a spanyol, és igaza volt: amilyen természetesen „lép egyszerre” a német, olyan természetesen választja el a spanyol a maga lépését a szomszédjától, ha véletlenül egyszerre lépett vele. Ha spanyol férfi német nővel megy az uccán, rendszerint észre veszik, hogy az egyik mindenáron egyszerre akar lépni, a másik pedig — ugyanolyan öntudatlanul és akaratlanul szét akarja választani az együtemre összedobbanó lépést...

A járás különféle alakjainak kifejezésére minden nyelvnek számos szava van, de a primitív népek nyelve olyan finomságokat is ki tud fejezni, amelyekre a civilizált népek nyelve képtelen. Van primitív nyelv, amely egyetlen szóval fejezi ki azt, hogy valaki „ugrándozva halad a forró naptól süttött talajon”. Ez a kifejezés is mutatja, hogy a járás milyen nagymértékben függ a környezettől, és jellemzi az ember és a környezet viszonyát. A társadalmi réteghez, nemzethez vagy fajhoz tartozás igen gyakran a járásban is kifejezésre jut, annak ellenére, hogy az egyéni járás az ember biztos ismertetőjele.

A jellem és járás összefüggéseinek vizsgálata nagy lépéssel haladt előre már eddig is a mozgófénykép segítségével. Öltöztessünk u. n. „tréningruhába” számos, nagyjából hasonló termetű egyént, és szólítsuk fel, valamely előre meghatározott mozgás elvégzésére; pl. egy bizonyos helyre menni, ott súlyt a kézbe venni, egy más pontig vinni és ott elhajtani. Ezt a járás és mozgásműveletet filmre vesszük fel, lehetőleg úgy, hogy a személyek erről ne tudjanak semmit, vagy hogy a kísérlet célját ne ismerjék. A vetítés előtt a filmen szereplő személyek arcát és fejét felismerhetetlenné tesszük, és a filmet levetítjük a kísérleti személyek előtt. Ilyen módon az egyetlen felismerhető jegy maga a járás és a mozgás, miután a „tréningruha” a testidomok alakját elfedi.

Az első szembeszökő furcsa eredmény az, hogy a női járást a férfi-járástól megkülönböztetni teljes biztonsággal nem lehet (tornacipós járásról van szó!) A nőt könnyebb felismerni, mint nőt, semmint a férfit mint férfit, amiből arra a következtetésre lehetne jutni, hogy a női nemhez tartozás jellegzetesebb valami, mint a férfiség. Általában azonban arra az eredményre kell jutnunk (amelyre különben a grafológusok is eljutottak!), miszerint a nemhez-tartozás nem tartozik okvetlenül a jellemet alkotó tényezők közé.

Ha most a filmen szereplő személyek jellemzésére hívjuk fel munkatársainkat, azok pusztán a filmen megrögzített mozgáskép alapján, minden különösebb nehézség nélkül, nagyjából igen helyes karakterképet rajzolnak ismerőseikről. De *nem ismerik fel őket* igen gyakran! Volt rá eset, hogy hölgyek pontosan jellemezték a filmen látható egyik tornaruhás alakot, s nem ismerték fel benne — férjüket. Ezzel szemben az ember, aki tulajdonképpen önmagát sohasem „látja“ járni, önmagát mégis igen könnyen felismeri, holott nem ismeri fel azokat a közeli rokonait vagy ismerőseit, akiket pedig szerfölött gyakran látott járni.

Ez az eredmény annál meglepőbb, mert hiszen rendszerint egyéb sajtó megnyilvánulásainkat, ha azokat személytelenített formában látjuk viszont, nem szoktuk sajátunkként felismerni. Halljuk a saját hangunkat és gramofonlemezen nem ismerjük fel; ismerjük a kezünket, de tudunkon kívül felvett fényképét nem tudjuk kikeresni több tucat más kéz fényképei közül. A járásban van tehát valami megfoghatatlan és eddig rejtélyes elem, amely ránk nézve szerfölött jellemző, és amelyet azonnal felismerünk. És ha legközelebbi ismerőseinket mégsem ismerjük fel pusztán a járásuk alapján, vajjon nem kell-e felvetnünk a kérdést: nem nyilvánul-e meg a járásban valami olyan mély jellemjegy ismerőseinknél, amit nem is ismerünk bennük, mert nem ismerjük őket igazán, nem ismerjük „mély-személyiségüket“ (*Tiefenperson*)? Magunkat ellenben azonnal felismerjük pusztán a járás mozgófényképe alapján, mert ez a felismerés minden tudatos megismerés *előtt* van, jóval mélyebben, mint minden önmagunkba fordított kutató lelkiismeretvizsgálat?

Még tul kiszámú kísérletet végeztek a járás és jellem összefüggésének kutatása terén. A hetyke lépdelés, a délceg járás, a kackiás „kiállás, az alamuszi sikamlás, a félénk surranás, az egykedvű menés-mendégelés, ballagás, cammogás, baktatás ma még nem tudományos fogalmak, hanem az empirikus és spontán jellem és emberismeret képei. A tudatos és öntudatlan én, az ember és a környezet és a lélek és a jellem kérdéseinek vizsgálata azonban sohasem lesz teljes, amíg a járás lélektani és jellem-tani oldalait kellőképpen meg nem vizsgálja a tudomány.²

1. Egy német kísérlet hír szerint pl. így folyik le: a kísérleti személy — katona — egy sötét fülkében vasrudra ül és teljes erővel belekapaszkodik a rúdba. Hirtelen erős villanyáramot vezetnek a rúdba, ugyanakkor pedig vaktító fényoszlop fény világítja meg az arcát, amelynek izomreakcióit ugyanakkor filmre veszik fel. Harkaj Schiller Pál dr. **Emberismeret és Pszichotechnika** c. könyvében több, még ennél is „embernyúzóbb“ kísérlet leírása található. Ezekben a kísérletekben éppen az a cél, hogy a kísérleti személy testi és lelki ellenállóerejét megtörjék, és hogy az ilyen állapotban megfigyelhető reakciókból következtetéseket vonjanak le az illető katona fegyvernemi beosztásának helyességére (pl. rohamcsapat, stb., stb.) — 2. Csak mellékesen említem meg, hogy vannak olyan „karakterológusok“ is, akiknek kb. ez a jelszavuk: „mutasd a cipődet, megmondom ki vagy!“ Nemcsak a cipő alakjából, de a talp kopásának oldalából — elől, hátul, a sarkon! — igyekeznek levezetni „jellem“-tulajdonságokat! Bármilyen nevetségesen hat is az ilyenfajta „jellemkutatás“, az alap gondolat helyes: az ember mozgó totalitás, és a járásban az egész ember megnyilvánul. Sajnos, a cipő nem szolgáltat elég adatot magáról a járásról, amely kinematikus folyamat! Maga a láb, már érdekesebb: a lábvonalak és a láb alakja szintén talált már „jellem“-analitikust, ha jól tudom Londonban. A kéz fiziológiai jelentőségéről meg vagyok győződve. Nincs reá okom, hogy a lábról ne fogadjam el ugyanazt. Azzal a különbséggel, hogy a láb sokkalta durvább adatokat szolgáltathat csak, mint az olyannyira kifinomult kéz, a maga kifejező mozgásával, melynek a vonalak maguk csak részei. Részek, melyeket csak a cigányasszonyok „elemeznek“ sztatikusan.